

Mahur Beste Romanında

II. Abdülhamid ve Dönemi

Mustafa Dere

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Sultan II. Abdülhamid'in otuz üç yıllık saltanatı (1876-1909), Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış evresinde önemli bir süreci oluşturur. "Özellikle 1878'den sonra onun güçlü ve otoriter şahsiyetinin, yönetim usullerinin, her konuda olduğu gibi edebiyatta da olumlu veya olumsuz tesirleri gözden uzak tutulmamalıdır."¹ Bu tesir, dönemi içerisinde doğrudan doğruya yönlendirici bir mahiyete sahip olmakla birlikte, daha sonraki yıllarda, zikredilen zaman diliminin anlatıldığı eserlerde içerik itibarıyla de belirir. İncelemede söz konusu edilen ve Tanpınar'ın "öteki romanları için bir hareket noktası olan"² *Mahur Beste*³, geriye dönüşlerle Tanzimat'a kadar götürülebilen bir süreçle, Abdülhamid döneminin birtakım önemli hususiyetlerinin ortaya koyduğu bir eserdir.

Tanpınar'ın hikâyelerinin neredeyse tamamında -geriye dönüşlerle daha eski süreçler anlatılmakla birlikte- Cumhuriyet dönemi söz konusudur. Romanlarına baktığımızda, *Mahur Beste*, *Sahnenin Dışındakiler* ve *Huzur*'dan oluşan üçlemenin Tanzimat'tan - Abdülhamid döneminden, II. Dünya Savaşı'na kadar olan geniş bir zaman dilimini içine aldığı görürüz. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde yaşananlar, devirlere ait birçok ayrıntıyla birlikte hikâye edilmektedir. Yarım kalmış bir roman olan *Aydaki Kadın*'da ise olaylar Demokrat Parti'nin iktidar olduğu yıllarda geçer. Görüldüğü üzere; "Tanpınar'ın hikâyeleri ve romanları, medeniyet değişiminin başladığı ve devam ettiği dönemleri kapsamaktadır. Dolayısıyla bu eserlerde, Türkiye'de yaşanan sosyal değişiklikler büyük ölçüde ifade edilmiştir. Hikâyelerdeki ve romanlardaki tipler, yaşanan değişimin farkındadırlar ve

1 Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 128.

2 "Mahur Beste, Tanpınar'ın öteki romanları için bir hareket noktası olmuştur. *Huzur* ve *Sahnenin Dışındakiler*'de ayrıntılarıyla işlenen kişilerin derinlikleri ve Türk'e has değerler, evrensel boyutlarıyla ortaya konmuştur." İnci Engin'in, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay., İstanbul 2007, s. 334.

3 Çalışmada eserin şu baskısı esas alındı: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.

ona şahitlik ederler.”⁴

Mahur Beste'de romanın aslı şahsı olan Behçet Bey'in ve ailenin diğer fertlerinin hikâyesinde Meşrutiyet'in ilanına ve sonrasına gelinmez. “Behçet Bey'in çocukluğu, tahsil hayatı, bu yıllarda başlayan cilt merakı, on dokuz yaşlarında iken babasının Hicaz'a gidişi, sonra Şûra-yı Devlet âza mülâzımı oluşu hep Abdülhamit döneminin olaylarıdır. O, eşi Atiye Hanım'la otuz yaşında iken ve padişahın iradesiyle evlenmiş, on yıl evli kalmıştır. Atiye evlilik hayatının sonlarına doğru politikayla ilgilenmeye karar vermiş; yine Sabri Hoca'nın anlattıklarından hareketle bu muhalif politika 1900'lerden, özellikle 1905'lerden itibaren hız kazanmıştır. Hoca, Kanun-ı Esasi'den, Balkanlardaki özgürlük mücadelelerinden bahsetmektedir.”⁵

Romanın aktüel zamanı ise Behçet Bey'in, “bütün gece kendisini ziyaret eden çeşit çeşit rüya”larından (s. 7) birinden uyanmasıyla başlar ve anlatıcının yazdığı “Mahur Beste Hakkında Behçet Bey'e Mektup” ile son bulur. “Bu başlangıç ve bitiş arasında, Osmanlı'nın son dönem ilmiye sınıfının hayatı, iç çekişmeleri, insan tipleri ve bu tiplerin sahip olduğu görüşler dile getirilir.”⁶ Ayrıca “Abdülhamit devrinden geriye doğru giderken, özellikle Abdülaziz ve Abdülmecit devirlerinden kesitler sunar. Bunlar içerisinde medresenin durumu, politik mücadele, konak hayatı, Tanzimat sonrası ekonomik hayat, zevk ve eğlence hayatı gibi problemler ele alınmış olur.”⁷

Mesele özele indirgenip konu yalnızca II. Abdülhamid ve dönemi çerçevesinde ele alındığında hem roman karakterlerinin gözünden hem de olaylar ve devrin hususiyetleri noktasında geniş ve teferruatlı tarihî vurguların yapıldığı görülür. Bu vurgular, daha ziyade Tanpınar'ın tarihî olguları zihninde tartıştığı ve çeşitli sonuçlara ulaştırdığı bir değerlendirmeyi yahut yorumlamayı ifade eder.⁸ Söz konusu genelleme, II. Abdülhamit'le ve dönemiyle öyle ya da böyle kuvvetli bir münasebet içinde bulunan, başta Behçet Bey olmak üzere romanın diğer önemli kahramanlarından İsmail Molla, Ata Molla ve Sabri Hoca'nın gözünden değerlendirildiğinde daha anlaşılır bir hâle gelir.

Romanın aktüel zamanında yetmiş beş yaşında olan Behçet Bey vaktiyle, bugünkü Danıştay'ın bir benzeri diyebileceğimiz yüksek yargı

4 Ali Yıldız, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâye ve Romanlarında Doğu-Batı Meselesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994, s. 41.

5 Mehmet Törenek, *Başka Hayatlar Peşinde*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009, s. 33.

6 Celâl Fedai, “Tanpınar'ın ‘Tamamlanmamış İlk Romanı Olarak’ *Mahur Beste*”, *Hece Dergisi*, S. 61, Ocak (2002), s. 126-132.

7 Mehmet Törenek, *a.g.e.*, s. 49.

8 Tanpınar ilk romanında, yaşadığı toplumun üzerinde kurulduğu şartları psikolojik ve felsefi olarak temellendirme çabasıdadır. Bu roman, bir çeşit zihni arayış romanıdır. Ülkü Gürsoy, “Mahur Beste Üzerine Bir Değerlendirme”, *Millî Folklor*, S. 68, (2005), s. 59-66.

kurumu olan, Şûra-yı Devlet'te⁹ âza olarak bulunmuştur. Bu sebeple, devleti ve onun işleyişini kurumsal olarak yakından tanımaktadır. Behçet Bey'in sinik şahsiyeti, onun politikada yahut daha üst makamlarda aktif bir rol oynamasına engeldir. Fakat yaptığı her işte büyük bir titizlik göstermesi, onu bu “mekanizma” için vazgeçilmez kılmıştır. Behçet Bey'in çalışkanlığının anlatıldığı kısımlar, söz konusu kurumun Abdülhamid dönemindeki işleyişini de belli bir yönüyle ortaya koymaktadır:

“İşte onun yazdığı fezlekeleri hiç kimse yazamıyordu. Gözden geçirmediği hiçbir kanun lâyihası artık Şûra-yı Devlet'ten çıkmıyordu. Yavaş yavaş Behçet Bey ısrarı, inceleyici zekâsı, teferruat düşünlülüğü ile devlet denen mekanizmanın daima gölgede kalan, ne adı, ne de şahsiyeti göze çarpmadan çalışan o esaslî çarklarından biri olmuştu. İyi biliyordu ki bu büyük değerler, biraz da kendisi bulunduğu için bu kadar iyi dönüyordu. Bunu birçokları da biliyordu. Fakat hiçbiri bunu kendisi gibi açıktan açığa söylemeye lüzum görmüyordu. Vakıa ‘Yamandır şu Behçet, vallahi... Bir oturuşta, bir muhacir arabası kâğıt yer. O olmasa hâlimiz haraptır...’ gibi bazı cümleler artık kulağına gelmeye başlamıştı: fakat bunlar dairenin dışına çıkamayan gerçeklerdi.” (s. 60)

II. Abdülhamid'in, Behçet Bey'in hayatına ferdî manada tesir ettiği en önemli husus, onun Atiye Hanım ile olan evliliği dolayısıyladır. Şehzadelerden biri, Atiye Hanım'ı, Çamlıca'da araba gezintisinde görüp beğendikten sonra, göreneklere aykırı düşerek -şehirli kızlardan biri olması sebebiyle- onunla evlenmek istemesi sonucu Abdülhamid, Atiye Hanım'ı Behçet Efendi ile evlendirmeye karar vermiştir. Böylece şehzadenin Atiye Hanım ile evlenme olasılığı ortadan kalkacaktır. Fakat Atiye Hanım'ın büyüleyici güzelliği karşısında Behçet Efendi'nin ruhî ve uzvî eksikliklerinin bulunması, bu evliliğin saadete yürümesine engel teşkil edecektir. Nitekim yıllar sonra Abdülhamid, bir sebeple Behçet Bey ile karşılaşınca da Atiye Hanım'a yazık ettiğini anlayıp pişman olur. “Burada aile kurmaya ve evliliğe siyasî düşüncenin karıştığı görülür. Dayatma ile yapılan bu nispetli evliliğin de aynı zamanda siyasî bir ironi olduğu söylenebilir.”¹⁰

Behçet Bey, eksiklikleri sebebiyle başta babası İsmail Molla olmak üzere diğer insanlar tarafından önemsiz görülen biri konumundadır. Fakat o daha sonra, üçlemenin son halkası olan *Huzur* romanından öğreneceğimiz şekilde “önemsiz oluşunun, değer verilmeyişinin intikamını da aldığı bir

9 Şûra-yı Devlet hakkında ayrıntılı bilgi için bk. <http://www.danistay.gov.tr/kurumsal-12-danistay-tarihcesi.html> (04.04.2015).

10 Servet Karçığa, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 77-78.

hareketiyle”¹¹ anılacaktır. Burada anlatılanlara göre Behçet Bey, karısının âşık olduğu, İttihat ve Terakkî'nin ilk âzalarından Doktor Refik'i, tehlikeli bir ihtilâlcı olduğu gerekçesiyle Yıldız Sarayı'na jurnalleyip onun ölümüne sebep olmuştur.¹² Bu meselede dikkat çeken husus, jurnal hâdisesidir ki II. Abdülhamid'in, merkezî otoritesini güvende tutmak adına hafiyeler teşkil ederek başvurduğu bir çözüm yolunu ifade etmektedir. Neticesi ise genellikle, sürgün olmaktadır.

Mahur Beste'nin kahramanları, büyük ölçüde Abdülhamid döneminin zihniyetini yansıtır. Tanpınar, merkeze İsmail Molla'yı oturtturarak diğer kahramanlarla aradaki zihniyet farkını verir.¹³ İsmail Molla ve Ata Molla, yaşadıkları devirde unutulmuş insanlardır ki bunun sebebi, ilmiye sınıfının önemini yitirmesidir.¹⁴ İsmail Molla, devrinden memnun olmadığını belli edecek şekilde yaşamaya başlamış ve kendisini sosyal hayatın dışına itmiştir. Bu durum, saray tarafından fark edilince de “sürgün” gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştır:

“İsmail Molla Beyin çok ölçülü olmakla beraber, bir yandan da pervasız olan mizacı, her türlü entrikanın -dışında hiçbir zevkini ihmâl etmemek şartıyla- o sağlam yaşayışı, çoktandır dikkat çekmişti. Son zamanlarda ise, Molla Bey, mizacının emrettiği bu hayatı âdeta bir nevi çekingenliğe dökmüştü. Bir saray, birçok tasavvurları affedebilirdi; fakat istîğnayı, uzleti affedemezdi. Bunu bilen dostları, zaman zaman kendisini ikaza çalışmışlar, ‘Molla Bey, vazgeçin bu çekingenlikten, hoş görülmüyor.’ demişlerdi. Fakat Molla aldırmadı. Daha doğrusu, yeniden ikbalin yükünü taşımak kudretini kendinde bulmuyordu. Hattâ bir defasında, gene böyle bir nasihate cevap olarak: ‘Selâmlığımı o lüzumsuz misafir kalabalığından temizlemek için tam altı yıl çalıştım; rahatımı bozamam.’ demişti. Adamlarından birinin himmetiyle işittiği bu söze Abdülhamit son derece kızmış ve ertesi gün, Mâbeyn vasıtasıyla ‘İsmail Molla Beyefendi, anlaşılıyor ki bizim hareketimizi tasvip etmiyorlar; bari kendilerini Mekke-i Mükerrerme kadısı yapalım. Bu vesileyle hem Hacc-ı Şerifi eda etmiş olurlar, hem de duamızla meşgul olurlar.’ emrini vermişti, İsmail Molla Bey, bu emirden üç gün sonra, hazırlığını bitirip karısıyla Hicaz’a gitti.” (s. 26)

Bu kısımdan da anlaşıldığı üzere, İsmail Molla, doğru bildiği şeyi

11 Sema Uğurcan, “Tanpınar’ın Romanlarında Sıradan İnsanlar”, *Ahmet Hamdi Tanpınar*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ed. Abdullah Uçman, Handan İnci, Ankara 2010, s. 235-254.

12 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 56.

13 Sema Uğurcan, “Zihniyetlerin yansıma alanı olarak Tanpınar’ın Romanları”, *Edebiyatımız II Yazılar, Meseleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 107.

14 a.g.e., s. 107.

kimseden çekinmeden uygulayan bir insandır. Beğenmediği hâdiseler karşısında sarayın vereceği tepkiyi önemsemeden hareket eder ve bu sebeple sürgüne gider. Molla, sürgünden ancak oğlu Behçet Bey'in Şûra-yı Devlet âza mülâzımlığına tayininden bir yıl sonra ve yine onun teşebbüsüyle İstanbul'a dönebilecektir.

İsmail Molla'nın yalı komşusu Necip Paşa da sürgün sebebiyle İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalanlardan biridir. Hatta onun sürgün sebebi, Abdülhamit'in vehim ve kuruntularını da yansıttığı için bilhassa önemlidir. Bu, romanda "Kucağında Pamuk Kedi" adlı bir türkü üzerinden ortaya koyulur:

"Büyükada'da öldürülen Aziz adında bir Tıbbiyeli genç için yakılan bu türkü, Sultan Aziz'i hatırlattığından yıllardır İstanbul'da yasak edilmişti. Hattâ Necip Paşa ailesinin asıl felâketi de bu yüzdendi. Bir gün Hanumefendinin cariyelerinden biri bu türküyü söylerken bir 'muhibir-i sadık' nasılsa işitmiş, 'Necip Paşa hazretleri yahılarında sabah akşam Sultan Aziz için şarkı söylüyorlar, matem tutuyorlar.' diye jurnal etmişti. Gerçi Sultan Aziz ölmüştü, fakat Necip Paşa da, Sultan Murat da henüz yaşıyorlardı. Ya adamcağzın aklına günün birinde kalbinde ölüye ayırdığı yere diriyi geçirmek gelirse... Üç gün sonra Paşa ilkin müfettişlikle Rumeli'ye gönderiliyor, sonra da, romatizmalarını tedavi etsin diye, Bursa'da oturmaya memur ediliyordu." (s. 64-65)

Romanın gerçekliği cephesinden bakıldığında bir türkü bile Abdülhamid'i kuşkulandırmaya yetmektedir. Söylenen türkünün onunla alakasının olmaması dahi bu paranoyaya engel değildir. Hafiyelik teşkilatının nasıl işlediği de burada üstü kapalı olarak söz konusu edilir. Bunu, Tanpınar'ın ironik bir ifadeyle zikrettiği bir "muhibir-i sadık" yapar ve belki Necip Paşa'ya şahsî düşmanlık beslediğinden belki de saraydan ihsan görmek istediği için, son derece sıradan bir durumu mübalağa ederek yansıtır.

İsmail Molla, daha sonra Sabri Hoca ile konuşmalarından anlayacağımız şekilde, medeniyet üzerine düşünen ve memleketin içinde bulunduğu kötü vaziyete üzülen bir insandır. Fakat ümitsiz değildir. İçinde bulunduğu medeniyetin sürekliliğine inanır ve onun için yok oluşun mümkün olmayacağını ifade eder. İsmail Molla, II. Abdülhamid'e karşı teşekkür etmekte olan bir oluşuma, yani Jön Türklere de sıcak bakar ve Behçet Bey'in onlara dâhil olmasından memnun olacağını söyler. İsmail Molla'nın bu yaklaşımını da devletin kurtuluşuna dair taşıdığı bir ümitte açıklamak yerinde olur.

Behçet Bey'in kayınpederi Ata Molla, dünürü İsmail Molla'dan hem karakter hem de yaradılış bakımından çok farklıdır. Bu sebeple,

unutulmuşluğa ve önemsiz bir konuma düşmeye farklı tepkiler verir. Ata Molla, İlmîye'nin önemli ve etkin rollerde bulunduğu XVII. ve XVIII. yüzyıllardaki gibi yaşamak ister. Peçevi'yi, Naima'yı, Raşit'i, Silâhtar'ı okur ve orada karşılaştığı İstanbul'un hasretini duyar. Bu arzu, aslında onun iktidar hırsından ve “menfi” yaratılışından kaynaklanmaktadır. Abdülhamid'in merkezî otoritesi, onun sınıfını önemsizleştirmekte, ikinci plana itmekte ve iktidarda önemli bir role sahip olmasına engel olmaktadır. Ata Molla, İsmail Molla gibi medeniyetin ve devletin geleceğini düşünen adam değildir. Onun için önemli olan tek şey, çıkarlarıdır. Devlete düşmanlığı da tamamen bu sebeptendir:

“Ulema” sınıfının bütün devlete hâkim olduğu, şehrin manzarasını bir tek sözle değiştirdiği, hükümdarları tahttan indirdiği, vezir başları aldığı zamanları düşündükçe yaşadığı hayat kendisine gülünç ve mânasız geliyor, kafesteki vahşi hayvanın av kokusu alarak dolaştığı ormanı hatırlaması gibi, o da kendisine ve sanatına tırnaklarının, pençelerinin bütün kuvvetini denemek imkânını verecek zamanı düşünüyordu. Ta ikinci Süleyman devrinden beri üst üste birkaç şeyhülislâm yetiştirmiş bir ailenin çocuğuydu. Şimdi bu miras içinde tepiyor, hayatının her lezzetini ona zehir ediyordu. Kütüphanesinin geniş kanepesinde, mollahk devrinden beri alıştığı şekilde, yüzükoyun okuduğu tarihlerdeki ihtilâllerin çoğu bir aile hâtırası gibiydi. Dedeleri o kadar her şeyin içinde ve her şeyin üstünde idiler. Hâlbuki kendisi...

Ah, eski İstanbul! İçten içe kaynaşan hayatıyla, durmadan çarpışan ihtiraslarıyla kin ve sevgileriyle, birdenbire coşan nefretleriyle, kaynayan sular gibi içten dönen ve derinleşen dolaplarıyla, daima kızdırılmış bir kaplan gibi atılmaya, parçalamaya hazır ocaklarıyla, tekkeleriyle, esnafıyla, o kadar parça parça, dağmık görüldüğü halde istediği gün, sokakta, çarşıda, meydanda birdenbire birleşen, acayip ve korkunç bir mahlûk gibi halka halka büyüyen, genişleyen, okyanuslar gibi homurdanan, önüne çıkan her şeyi yakıp yıkan, devirip alt üst eden, kadını erkeğini tamamlayan halkıyla her türlü canlılığın üstünde canlı şehir.

Ata Molla Bey, bu yeniçerisiz, sipahisiz, kazansız, ihtilâlsiz İstanbul'u beğenmiyor, “ulema” sınıfını fetvahaneye kedisi hâline getiren ve sarayında tek başına memleketi idare eden bu hükümdardan hoşlanmıyor, etrafındaki her şeyi küçük, bayağı, mânasız görüyordu.” (s. 41-42)

Ata Molla, menfaati doğrultusunda Abdülhamid'i sevebilecek bir yaratılışa da sahiptir. Gençliğinde “Mithat Paşa muhakemesi sırasında saraya hizmet ettiği için intisabı olanlardan” sayılmaktadır.¹⁵ Nitekim bir

15 Ahmet Hamdi Tanpınar, Mithat Paşa muhakemesine ve Sarayın bu konudaki tutum ve tavrına

zamanlar Yıldız Sarayı ile sıkı bir münasebet içinde olmuştur. Abdülhamid, onun sohbetinden hoşlanmakta, onu sık sık çağırmakta, hatta bazı geceler geç vakte kadar yanında alıkoymaktadır. Bu sıralarda birçokları Ata Molla'nın önemli bir mevki elde edeceğini düşünürler. Söz konusu süreçte Ata Molla, göze batmamak için yaşantısına sade bir görünüm verir. Fakat en sonunda yaptığı bir patavatsızlık bütün hayallerinin suya düşmesine neden olur. Bir akşam Abdülhamid onu yine alıkoymuş ve arkadaşları hakkındaki fikirlerini sormuştur. Söz İsmail Molla'ya gelince Ata Molla'nın "çocukluktan beri içini kemiren kıskançlık bir anda şahlanmış ve ona ömrü için felaketli olan bir yanlış" (s. 47) yaptırmıştır. Abdülhamid'in sevdiğini bildiği İsmail Molla'yı ilim ve fazilet bakımından bir müddet övdükten sonra onu, eslâftan Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi'ye¹⁶ benzetmiş ve Abdülhamid de "cetlerine karşı o kadar haşın davranan bir adamın böyle yakışık almadan huzurunda anılmasını bir nevi küstahlık sayarak" (s. 47) Ata Molla ile münasebetini kesmiştir. Bu davranış ise Ata Molla'nın saraydan uzaklaştırılmasının yanında hem onun hem de İsmail Molla'nın şüphehiler arasında yer almasına sebep olmuştur.

Abdülhamit Devrinde, Aziz Devrindeki gibi parlak ihсанlar yoktur. Devlet, kendi mensuplarını teşebbüslerinde serbest bırakmakla

---

karşı son derece olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Bunu, Cevdet Paşa ile ilgili düşüncelerini söz konusu ettiği yazılarında dile getirir: "O sıra Midhat Paşa'nın muhakemesi olur; namuslu, namussuz belli olur. Cevdet Paşa bu muhakemenin reisi olmakla ahlâka ihanet etti." *Edebiyat Dersleri*, haz. Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 179. "Ne muhafazakârlığı -medreseden çıkması, eskiye taraftar olması- ne Abdülaziz Han'ın katline hakikaten inanması, ne Abdülhamid mutlakiyetinin memleketteki fikir anarşisine son vereceğini ümit etmesi, dışarıdan ve yukarıdan alınan emirle idare edilen mürettep ve haksız bir muhakemenin mesuliyetini üzerine almak ayıbından onu kurtaramaz." *Edebiyat Üzerine Makaleler*, haz. Zeynep Kerman, Dergâh Yay., İstanbul 2005, s. 203. "Yazık ki, hayatının en verimli ve başarılı devirlerinden biri olan bu nazırlığında Cevdet Paşa, Midhat Paşa davasıyla Abdülhamid'in sadece bir aleti olur." *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003, s. 164. Bu ifadelerden, Ata Molla'nın nasıl bir konuma koyulduğu anlaşılabilir. Ata Molla, Midhat Paşa muhakemesinde saraya hizmet ettiği için tıpkı Cevdet Paşa gibi ahlâka ihanet etmiştir. Fakat bunu, Cevdet Paşa ile Ata Molla arasında kurulan bir benzerlik bağlamında düşünmemek gerekir.

- 16 Tarihî şahsiyetleri çok iyi tanyan Tanpınar, burada Ata Molla'ya Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi benzetmesini yaptırarak Abdülhamid'in şahsında bir hanedan mensubunun, sarayın hassasiyetlerini de ortaya koymuş oluyor: "Ata Molla, bu kısa cevapla İsmail Molla'yı bir yandan eski dünyamızın en büyük âlimlerinden birine benzeterek methetmiş oluyor, bu yandan da tehlikeli bir şahsiyet olduğunu söylemiş bulunuyordu." (s. 47).

Sicill-i Osmanî'de Karaçelebiâde Abdülaziz Efendi hakkında -onun azillerle dolu hayatını da gösteren- şu kısa bilgi yer almaktadır: "Hüsâmeddin Efendi'nin oğludur. 1000'de (1591/92) doğdu. Müderris, molla olup Receb 1043'te (Ocak 1634) İstanbul kadısı oldu. Muharrem 1044'te (Temmuz 1634) azledildi ve Sakız'a gönderildi. Ramazan'da (Şubat-Mart 1635) döndü. Receb 1058'de (Ağustos 1648) Rumeli kazaskeri olup Receb 1059'da (Temmuz 1649) şeyhülislâm pâyesi verildi. Şevvâl 1059'da (Ekim 1649) kazaskerlikten azlolunup 1061'de (1651) şeyhülislâm oldu. 16 Ramazan 1061'de (2 Eylül 1651) azlolunup Sakız'a gönderildi. Ardından oraya kadı oldu. Cemaziyevvel 1062'de (Nisan 1652) azledilip arpaıklı Galibolu'da ikamet eyledi. Rebiyülâhır 1068'de (Ocak 1658) vefat etti. Vakûr, âlim, fâzil, şairdi. Eserleri: *Siyer-i Kâzerûnî tercümesi*, *Türkçe Siyer*, *Hilyetü'l-Enbiyâ*, *Tarih-i Mir'âtü's-Safâ*, Hoca tarihine zeylen *Süleymanname*, *Ravzatü'l Ebrâr* ve onun 1068 (1658) tarihine kadar zeyli, fıkhta *Kâfi*. Bursa'da yüzden fazla çeşmesi vardır." Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî I*, haz. Nuri Akbayar, akt. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, s. 99-100.

yetinmektedir. İhsanın yerini de nişan almıştır: “Pek nadir zamanlarda, herkes için bilinmeyen hizmetler için Abdülaziz zamanının efsanevî rakamları dönerdi. Geri kalan, beş lira ile elli lira arasında küçük ‘atıyeler’di.” (s. 41) Söz konusu durum, hem devletin maddî bakımdan fakirleşmesi hem de Abdülaziz Devrindeki savurganlığa son verilmesiyle açıklanabilir. Son zamanlardaki çabaları Ata Molla’ya da yalnızca bu cinsten karşılıklar getirmiştir. Bu vaziyet, dolayısıyla Molla’yı öfkeden çılgına döndürmektedir. Ata Molla’nın ölümüne de II. Abdülhamid’in, Molla’nın kızı Atiye Hanım’a vereceği ikinci rütbeden bir kıta şefkat nişanı olacaktır ve bu sırta yalnızca Ata Molla’nın dünürü ve yakın arkadaşı İsmail Molla vâkıftır. Abdülhamid, Behçet Bey’i kendi gözüyle görüp Atiye Hanım’a yazık ettiklerini söylediğinde bir “teselli mükâfatı” olarak genç kadına bahsedilen nişanı vermiştir. Ata Molla gazetede bu haberi okuduğu gün çılgına dönmüş ve bir hafta bile geçmeden ölmüştür.

Romanda, sosyal meselelerin söz konusu edildiği asıl kısım, “Garip Bir İhtilâlcî” başlığını taşıyan beşinci bölümdür. Bu bölümde, İsmail Molla ile Sabri Hoca, mensubu oldukları Doğu medeniyetinin ve memleketin durumu üzerine konuşurlar. Hem “bir devrin medreseli tipi”¹⁷ hem de “yenilik taraftarı, Doğu’lu bir aydın tipi”¹⁸ olan Sabri Hoca, İsmail Molla’nın babasının medrese arkadaşıdır. Atiye ile ablasına da yıllarca hocalık ettiği için ailenin bütün fertleriyle eskiye dayanan bir samimiyeti vardır. “Onun hikâyesi ile medresenin Tanzimat sonrası politik mücadeleler içindeki yerini vermek esastır. Bir de iyi konuşan, etkili olabilen bu insanın şahsında devrin ve hayatın bir değerlendirmesi yapılmaktadır.”¹⁹

Sabri Hoca’nın, politika ile tanışıklığı eskilere dayanır. O, daha tahsili devam ederken Şirvanizâde Rüştü Paşa ile tanışır ve bu tanışıklıktan kısa süre sonra onun konağına girip çıkmaya başlar. Sabri Hoca, Şirvanizâde Rüştü Paşa’nın maiyetine girince belli bir sınıfın adamı olur ve Abdülaziz’in tahttan indirilmesi sırasında Mithat Paşa’nın yakınlarında bulunur. Medrese tahsili, Sabri Hoca’da birçok değişiklikler meydana getirir. Bunlar, bilhassa Abdülhamit iktidarına karşı birtakım oluşumlarla ilgilidir:

“Devrinin bütün hür düşünceli adamlarıyla dost olmanın yolunu bulmuştu. Kafasında garip fikirler çalkalanıp duruyordu... ‘Hürriyet’, ‘İstibdat’, ‘mesail-i mühime-i dâhiliye’, ‘buhran-ı malî’, ‘meşrutiyet’ kelimeleri dilinden eksilmiyor, arkadaşlarıyla uzun, ciddi münakaşalar ediyor, onlara, girip çıktığı muhitlerde dinlediği şekilde, bir gün Hersek meselesinin, bir gün şimendifer işinin tefsirlerini yapıyor, şunun bunun aleyhinde atıp tutuyordu.”
(s. 73)

17 Mehmet Törenek, a.g.e., s. 46.

18 Ali Yıldız, a.g.e., s. 23.

19 Mehmet Törenek, a.g.e., s. 46.

Bu durumu bir rejim muhalifliği ile de açıklamak mümkündür.²⁰ Zira Sabri Hoca, meseleleri derinlemesine; rejim sorununa kadar irdeleyebilecek bir zekâya sahiptir. Anlatıcı, onun bu durumunu ve bilhassa onun medrese sınıfı için bir sözcü görevini yüklenmesini şu cümlelerle ortaya koyar:

“Eski payitahtın bir yağın üzüntülü meseleyle her gün biraz daha köpürdüğü, gittikçe vahimleşen bir istikbal endişesi içinde biraz daha homurdandığı yıllardı. Çeşitli sınıflar arasında yerli, yabancı, her türlü propaganda, doludizgin işliyordu. Hemen herkeste, nizamı bozulmuş bir hayatın verdiği şaşkınlık vardı. İşte Sabri Hoca, medresedeki arkadaşları için bu garip ruh hâlinin konuşan dili olmuştu.” (s. 74)

Sabri Hoca, o dönemde yapılan düzenlemelerin de yeterli olmayacağını ve İmparatorluğun yıkılışının engellenemeyeceğini düşünür. Bunun sebebi, müdahalelerin zamanında yapılmamasıdır:

“İmparatorluğun içindeki çıkmazı çok iyi görüyordu. Çok defa yanındakilere: ‘En faydalı ilâç bile bazen bir hastayı öldürür; iş mukadder seyrini almasın yoksa...’ diyordu. Ona göre imparatorluk bu kaderin yoluna girmişti. En faydalı teşebbüsler bile onun için zararlı olacaktı. Ellerini açarak: ‘İşte Galatasaray, işte Mithat Paşanın Bulgaristan valiliğinde yaptığı ıslahat, diyordu; yüz yıl önce olsaydı bütün bunlar bizi kurtaracak şeylerdi. Fakat şimdi...’” (s. 82)

Sabri Hoca, Paris’te bulunduğu sırada bu düşüncesini Jön Türklerin lideri Ahmet Rıza Bey’e de söylemiş; onun, Jön Türklerin II. Abdülhamid’e muhalefet ederken “Hak, adalet, hürriyet, istibdat” gibi sıkça kullandıkları kelimeleri zikretmesine karşılık yalnızca ümitsizliğini dile getirmiştir.

Sabri Hoca, II. Abdülhamid döneminin en önemli olaylarından biri olan ve bir darbe girişimi olarak nitelendirilebilecek Çırağan Baskını’nda da (20 Mayıs 1878) bulunmuştur. Bu hareketin bir fayda sağlayacağına inanmayan Sabri Hoca, arkadaşının kendisini korkaklıkla itham etmesi üzerine olaya dâhil olmuş ve canını zor kurtarmıştır. Sabri Hoca’nın Çırağan Baskını gibi darbe girişimleriyle bir sonuca ulaşamayacağını düşünmesinin sebebi, meselenin ona göre bir iktidar meselesi olmaktan çıkmış olmasıdır. Bu sebeple onun Jön Türklerin yahut İttihat ve Terakki’nin de fikrî bir destekçisi olması beklenemez:

20 “Nihayet, Hamidiyye döneminde yönetilenlerin tepkisini ve oluşan kamuoyunun niteliğini de göz önüne almak durumundayız ki, önceki devirlerden farklı bir atmosferle karşılaştığımız açıktır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı toplumunda böyle bir idareyi, hattâ daha despotik bir düzeni ‘istibdâd’ diye olumsuz bir terimle betimlemek, sansür veya mutlakiyetçi yönetimden şikâyet etmek, yaygın rastlanan bir olay değilken, bu dönemde istibdâd sözü bir rejim eleştirisi olarak kullanılmaktadır. Yani toplumda da gözden uzak tutmamız gereken bir siyasal gelişme görülmektedir.” İlber Ortaylı, “II. Abdülhamid Döneminde Anayasal Rejim Sorunu”, *Batılılaşma Yolunda*, Turkuvaz Kitap, İstanbul 2007, s. 55.

“-Çok zeki, çok çalışkan insanlar. Hemen hepsiyle konuştum. İman ettikleri şeye kendilerini tam vermiş görünüyorlar. Fakat... İsmail Molla, Sabri Hocanın şifasız bedbinliğinin nereden fıskıracağını merak ediyordu:

-Fakat ne, neyi beğenmedin?

-Asıl hedefi göremiyorlar. Sadece Abdülhamit ile meşgul oluyorlar. Onu yıkmak, onu devirmekten başka bir şey düşünmüyorlar. Abdülhamit tek adam... Beride otuz milyon adam var.

Behçet Bey dayanamadı:

-İyi ama, bu tek adam, bu otuz milyona göz açtırmıyor. Bütün hayat hakkını gasp etmiş...

-Orası doğru. Kimse itiraz edemez. Hepimiz onun nasıl bu memleketi yıktığını biliyoruz. Fakat mesele o değil. Mesele bu hürriyet aşkının, bu istibdat düşmanlığının asıl düşünülmesi lâzım geleni unutturmuş görünmesinde. Hepimiz Abdülhamit ile meşgulüz. Sarayın etrafındaki beş on kişi hariç, ordu, memur, halk, herkes, sabah akşam onu düşünüyor. Onun fenalıklarını saya saya cezbeyle geliyor. Bu, Kadiri zikri gibi bir şey oldu. Memlekette iki ses var: Padişahım çok yaşa! Kahrolsun Abdülhamit! İyi ama, sade bununla iş çıkmaz, farz edelim bu adam ortadan yok oldu, onu devirdik, saltanatı bıraktı, yahut öldü; o zaman ne yapacaklar? Abdülhamit gitti, biz işimizi gördük, artık bize ihtiyaç kalmadı, Allahısmarladık, demeyecekler ya... Her şey gösteriyor ki, Abdülhamit'in hakiki halefi tav'en veya kerhen bu cemiyet olacaktır. Onlar iş başına geçecekler; o zaman ne olacak?

-Hele bir kere o gitsin de...

-İşte tam onların ağızıyla konuştun. Hele bir o gitsin... Hele bir sabah olsun... Biz sanıyoruz ki bütün fenalıklar sadece ondandır. Hâlbuki değil; fenalık daha derin, daha köklü. Abdülhamit gibi bir ifriti doğuracak kadar büyük. İyice yerleşmiş. Abdülhamit nedir? Senin, benim gibi bir insan. Yalnız bizden başka türlü. Abdülmecit'in oğlu olmayıp da benim oğlum olsaydı hiç de fena adam olmazdı. Biraz vehimli, korkak. Orta halli bir marangoz. Titiz, dikkatli, küçük şeylerin üzerinde durmaktan hoşlanan bir adam. Saraydan çıkar şu adamı, şöyle orta hâlli bir eve koy: muhakkak her akşam kalemden gelir gelmez soyunup dökünüp mutfağa girecek, yahut da elinde keser, tahtaboş tamir edecekti. Terliklerini, takyesini giymiş ve Abdülhamit Bey... Rütbesine göre Beyefendi, yahut Saadetlû Abdülhamit Paşa hazretleri. Sabahleyin İkdâm gazetesini penceresinin önünde okuyor. Evden çıkarken mutfağın ateşine

dikkat etmesini, çocuklarını sokağa salıvermemesini karısına sıkı sıkı tembih ediyor. Eve dönünce bir fırsatını bulup teker teker bütün ev halkından günün olup bitenini soruyor. Yatarken sokak kapısını kendi eliyle kapatıyor, karyolasının altına bakmadan yatağına girmiyor. Bu adam tesadüfün şevkiyle hükümdar olmuş. Olmasa iyi olurdu, fakat olmuş... Küçük, miskin yaratılışı, bütün bir millete nefes aldirmiyor. Bütün talihsizliğimiz bundan mı ibaret? Keşke bu kadar olsa... Mesele bu kadar olsaydı da biz Abdülaziz devrinde mesut olsaydık... Babalarımız Abdülmecit devrinde rahat etselerdi. Dedelerimiz Mahmut zamanını iyi geçirmiş olsalardı... O zaman çocuklarımızın gelecek devirde daha mesut olacaklarını düşünebilirdik... Tek tek al; ne Abdülhamit babasına, ne Aziz kardeşine benzer; birisi vehimli, hiylekâr, fakat sebat sahibi, çalşkan; öbürü zalim ve deli, müsrif ve iradesiz...

-İyi ya, hükümet şekli meselesi...

-O da değil, daha derine ineceksin. Daha derine inmemiz lâzım. Bu karanlığa inmeden bulamazsın. Mesele bu karanlığın kendisinde. Mesele şurada: Niçin bu kadar biçareyiz, ümitsiziz? Neden her tuttuğumuz dal elimizde kalıyor? Bu memlekette sadece fena şey mi yapılır? Bütün hesaplarımız bozuk mu? Hiçbir faziletimiz kalmadı mı? Ne Aziz devri; ne Hamit devri dünyada bir milletin tahammül ettiği fenalıkların en büyüğü değildir. Mesele yıkılış hâlinde olmamızda, içinde yaşadığımız şartlar aleyhimize dönmüş... (s. 84-87)

Buradan da anlaşılacağı üzere Sabri Hoca, Abdülhamid'in asıl mesele olmadığını farkındadır. Bu görüşünü ispat etmek için onu, sıradan bir insan olarak da gösterir. Abdülhamid, herhangi biri olsa hiç de kötü bir insan olmayacaktır. Onu kötü yapan şey, içinde bulunulan şartlardır. Dolayısıyla hükümet şeklinin değişmesi de bir fayda sağlamayacaktır. Sabri Hoca'nın anlattıklarını, Doğu-Batı meselesi ekseninde de düşünmek gerekir. Ona göre, Batılı tarzdaki ıslahatlar yahut başka düzenlemeler bir çözüm olmaktan çıkmıştır. Medeniyetin bizzat kendisi yok oluş sürecinde olduğu için bir netice elde edilemeyecektir. Burada Sabri Hoca bizzat Abdülhamid üzerinden anlatmasa da onun döneminde de Batılı tarzda ıslahatların yapıldığı ve hatta buna çok önem verildiği bilinmektedir. "II. Abdülhamid, 'Baticılığı' Batı'nın tekniğini, idarî sistemini ve bilhassa askerî teşkilatını ve eğitimini alma şeklinde anlamış; bunun yanında Müslümanlığı tebaası arasında güçlendirmeye çalışmıştır."²¹ Fakat Sabri Hoca'nın ifade ettiği şey, başta kim olursa olsun ve o kişi ne şekilde düzenleme yaparsa yapsın bir çözüm elde edilemeyeceğidir.

21 Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 15.

Burada Behçet Bey ve Atiye Hanım ilişkisi ile alakalı bir hususu da belirtmek gerekir. Sabri Hoca, Jön Türklerden bahsederken Atiye Hanım, muhakkak surette Behçet Bey'in de bu oluşumun içinde yer almasını arzular. Böylece aşkın ve bedensel tatminsizliğin bıraktığı boşluğu, belki Behçet Bey'in bir mücadele içinde alacağı pozisyon telafi edebilecektir.

Netice itibarıyla şunu söylemek mümkündür ki Tanpınar *Mahur Beste* romanıyla Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılından kesitler sunmuştur. Bu zaman diliminde ağırlık, II. Abdülhamid ve dönemi üzerindedir. II. Abdülhamid hem şahısların hayatına hem de topluma, kurumlara doğrudan doğruya tesir etmiştir. Bunu, şahıslar bağlamında Behçet Bey'in evliliğinde, İsmail Molla'nın sürgününde, Ata Molla'nın unutulmuşluğunda, Sabri Hoca'nın çaresizliğinde; kurumlar noktasında ise Şûra-yı Devlet'in işleyişinde, İlmiye sınıfının itibarsızlaşmasında, Medresenin tavrında görebilmek mümkündür. Tanpınar, bunların yanında devrin sosyal hâdiselerini ve oluşumlarını da gerek satır aralarında gerekse temel bir mesele hüviyetiyle yansıtmıştır. Başta Jön Türklük olmak üzere II. Abdülhamid'e muhalif oluşumlar, Çırağan Baskını, Abdülhamid'in vehimleri ve bu vehimlerin insanlar üzerindeki etkisi, sürgünler, Doğu-Batı Meselesi, medeniyetin çöküş arifesinde olması bunlardan bazılarıdır. İncelemenin başında da belirtildiği gibi, Tanpınar okuyucunun zihninde bütünüyle menfi yahut müspet bir Abdülhamid yargısı oluşturmaz. Abdülhamid ve dönemi üzerine düşüncelerini âdeta kahramanlar vasıtasıyla tartışır ve söz konusu durumu farklı tesirler ve bakış açıları noktasında kurgusal bir çerçeve içerisinde sunar. Abdülhamid'in okuyucunun karşısına bazen bir müstebit, bazen bir paranoyak, tasavvura dayalı da olsa bazen sıradan biri olarak çıkarılmasının sebebi de budur.

Kaynakça

- ENGİNÜN, İnci, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- FEDAİ, Celâl, "Tanpınar'ın 'Tamamlanmamış İlk Romanı Olarak' *Mahur Beste*", *Hece Dergisi*, S. 61, Ocak (2002), s. 126-132.
- GÜRSOY, Ülkü, "Mahur Beste Üzerine Bir Değerlendirme", *Milli Folklor*, S. 68, (2005), s. 59-66.
- <http://www.danistay.gov.tr/kurumsal-12-danistay-tarihcesi.html> (04.04.2015).
- KARÇIĞA, Servet, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde İroni*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- MARDİN, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî I*, haz. Nuri Akbayar, akt. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- OKAY, Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- ORTAYLI, İlber, "II. Abdülhamid Döneminde Anayasal Rejim Sorunu", *Batılılaşma Yolunda*, Turkuvaaz Kitap, İstanbul 2007.

- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, haz. Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Mahur Beste*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Huzur*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Dersleri*, haz. Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.
- TÖRENEK, Mehmet, *Başka Hayatlar Peşinde*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009.
- UĞURCAN, Sema, "Tanpınar'ın Romanlarında Sıradan İnsanlar", *Ahmet Hamdi Tanpınar*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ed. Abdullah Uçman, Handan İnci, Ankara 2010.
- UĞURCAN, Sema, "Zihniyetlerin yansıma alanı olarak Tanpınar'ın Romanları", *Edebiyatımız II Yazarlar, Meseleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- YILDIZ, Ali, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikâye ve Romanlarında Doğu-Batı Meselesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994.

Abdulhamid II and His Period in The Novel Mahur Beste

Mustafa Dere

Abstract

As well as highlighting the general view and thought pattern of the periods in his novels and stories, Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) deals with those particular periods together with the important and detailed considerations relating to the social and political life by providing also a view to the cultural background of the time. This is associated with Tanpınar's being an author who wants to take the readers up to his own level. When reviewed from this point of view, the novel *Mahur Beste*, which essentially deals with the period of Abdülhamid II while widely covering the process of Tanzimat (Reorganizations Period) as required by the time the plot takes place in, it naturally will contribute to the reader so much. Besides existing in the actual time of the novel, Abdülhamid II and his period constitute a significant part of the retrospective narrative of the fiction. This significance stems from both the effect of the period on the personal lives of the heroes and its dominance over the social life and institutions of the time. The protagonist, Behçet Bey, is exposed to this effect on both sides or witnesses it somehow. The present paper deals with the role of Abdülhamid II and his period in the novel by following the course and plot of the novel. Moreover, it frequently includes quotes from the novel in order to exemplify the comments and remarks in the evaluation process.

Keywords: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, II. Abdülhamid, Behçet Bey.

Mahur Beste Romanında II. Abdülhamid ve Dönemi

Mustafa Dere

Özet

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) romanlarında ve hikâyelerinde bahsettiği dönemlerin genel görünüşünü vermekle birlikte o zaman dilimini, kültürel arka planı da yansıtarak sosyal ve siyasal yaşantıya dair önemli ve teferruatlı hususlarla beraber işler. Bu durum, Tanpınar'ın okuyucuyu kendi seviyesine yükseltmek isteyen bir yazar olmasıyla alakalıdır. Zaman itibarıyla Tanzimat sürecine de geniş bir şekilde yer verilmeyle birlikte asıl olarak II. Abdülhamid döneminin esas alındığı *Mahur Beste* romanı da bu açıdan incelendiğinde tabiatıyla okura çok şey katacaktır. II. Abdülhamid ve dönemi, *Mahur Beste*'de romanın aktüel zamanında yer aldığı gibi, kurgunun maziye dönük anlatımında da önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Bu önem, dönemin hem kahramanların şahsî hayatlarına tesiri hem de devrin sosyal hayatı ve kurumlar üzerindeki hâkimiyeti dolayısıyladır. Romanın aslı şahsı Behçet Bey, bu tesire her iki noktada da maruz kalmış yahut buna bir şekilde şahitlik etmiştir. İncelemenin bütününde olay örgüsünün ilerleyişi takip edilerek II. Abdülhamid'in ve döneminin romandaki yeri üzerinde durulacaktır. Ayrıca değerlendirme yapılırken yorumları somutlaştırmak adına sık sık romandan alıntılara yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, II. Abdülhamid, Behçet Bey.